

Dobře fungující distanční vzdělávání je komplikovaný proces

text: **Pavel Korelus**
foto: **Vladimír Nový**

Spolu například s prací z domova patří distanční výuka k pojmům, jež pandemie covid-19 během jediného kalendářního roku nejen představila široké veřejnosti, ale které také uvedla do praxe. Jinak než na dálku to mnohdy zkrátka nešlo. Je ovšem rozdíl mezi distanční výukou v nouzovém stavu a klasickou distanční výukou, jež navíc jinak vypadá na základních či středních školách, jinak na školách vysokých. Na Fakultě pedagogické Západočeské univerzity v Plzni se touto tematikou dlouhodobě zabývá Jana Vejvodová, která za zvládnutí výzev spojených s distanční výukou obdržela Cenu ministra školství, mládeže a tělovýchovy za vynikající vzdělávací činnost na vysoké škole za rok 2020. Distanční formou se odehrál i náš rozhovor.

Začněme odlehčeně, oblíbila jste si nějaký vtip o distanční výuce? Mně se líbí ten, který ji přirovnává k seanci: „Toníku, jsi tady s námi? Jestli mě slyšíš, odpověz!“

Nápis na zvonku: Distanční výuka. Prosím nezvoňte, pokud nemáte pedagogické vzdělání nebo láhev vína.

Všiml jsem si, že takové vtipy kromě rodičů dost často šíří právě sami učitelé, a zdá se mi sympatické, že se k téhle situaci dovedou postavit s humorem. Ačkoliv to žádná legrace není.

Humor je skvělá obrana před nepříjemnostmi a nebezpečím. Češi si dokáží dělat legraci ze všeho, z vážných témat zejména. Učitelé potřebují smysl pro humor ve zvýšené míře, bez něj by těžko mohli čelit všem výzvám. A navíc učitelé bez smyslu pro humor nebývají oblíbení.

Když se dnes řekne distanční výuka, většina lidí si představí právě tu pro základní školy, kdy učitelé online komunikují s žáčky, kteří mají poblíž třeba i rodiče jako podporu. Vy se ale dvacet let zabýváte distanční výukou na vysokých školách, za což jste letos získala také cenu ministra školství. Jak se tedy liší distanční výuka na vysoké škole od té všeobecně známé?

Můžeme skutečně hovořit o nouzové distanční výuce jako o té „všeobecně známé“? Na základě současných zkušeností veřejnosti s výukou na základních a středních školách se objevují názory, že „teď už víme, co je

distanční výuka, a můžeme tedy rozhodnout, jestli ji budeme v budoucnu chtít realizovat, nebo ne.“ Ve skutečnosti to však nevíme. Realizace i výsledky nouzového distančního vzdělávání jsou velmi rozdílné na jednotlivých školách i mezi jednotlivými učiteli. Pojem distanční vzdělávání se v České republice začal častěji používat teprve v 90. letech 20. století a byl definován jako „forma řízeného studia, při němž dospělí účastníci studují samostatně, na základě multimediální prezentace učiva a kontakt s vyučujícími je jim zprostředkován technickými komunikačními prostředky“. To opravdové distanční vzdělávání vhodně kombinuje synchronní e-learning (s okamžitou odezvou) i asynchronní e-learning (s časovou prodlevou), je pečlivě připraveno a otestováno, vedou ho specificky proškolení vyučující.

Jak vypadaly začátky distanční výuky v porovnání s dneškem? Splnil její vývoj vaše představy?

Předchůdcem distančního vzdělávání bylo v polovině 19. století korespondenční vzdělávání. Nové možnosti se objevily ve 20. a 30. letech 20. století s rozvojem kinematografie, rozhlasového a později i televizního vysílání. Specifickou formou distančního vzdělávání se pak stal e-learning. Ve 21. století jsme začali vyvíjet ucelené online kurzy v systémech pro řízení výuky, pak přišly otevřené hromadné online kurzy (tzv. MOOC) pro neomezený počet účastníků. Zklamání byli především ti, kteří očekávali, že online vzdělávání ušetří práci. Vytvořit dobrý online kurz trvá i několik měsíců a i výuka v něm je pro učitele velmi náročná. V disciplínách, které učím, jsou efektivní takové online kurzy, které jsou živé, ve kterých učitel studenty provází pravidelnými vstupy a zadáním úkolů na jednotlivá období. Studenti diskutují v diskusních fórech nad problémy, vyměňují si názory, komentují si své práce a učí se nejen ze studijních textů a od svého vyučujícího, který jim poskytuje pravidelně zpětnou vazbu, ale i jeden od druhého. To je velmi funkční zejména u studentů kombinovaného studia, kteří již mají praktické zkušenosti z oboru, který studují. Když hovoříme s mou nejbližší kolegyní Lucií Rohlíkovou o online kurzech, které vznikly na ZČU, vyjadřujeme velkou spokojenost a radost, že každý z autorů šíje svůj online kurz na míru disciplíně, kterou učí, i svým studentům. Máme tedy kurzy velmi variabilní z hlediska autorského stylu i z hlediska specifík jednotlivých disciplín. Vidíte-li, že v dobře vedených online kurzech dosahují studenti dobrých výsledků, můžete směle říci, že je to dobrá cesta.

Myslíte si, že v distanční výuce je budoucnost školství?

Pokud jde o budoucnost distančního vzdělávání na vysokých školách, vidím ji ve třech oblastech. Určitě je důležité zaměřit se na to, aby v prezenční formě studia měli studenti možnost využít tzv. blended learning, tj. kombinaci prezenčního vzdělávání s individuálním online vzděláváním vlastním tempem. Velmi potřebné je účinně využít možností technologií v kombinované formě studia a v celoživotním vzdělávání. Třetí oblastí, na kterou je třeba zaměřit pozornost, je otevřené vzdělávání. Vysoké školy mohou přes otevřené online zdroje a otevřené online kurzy získat zájem veřejnosti o studium konkrétního oboru. Mají-li uchazeči o studium dobrou zkušenost s takovými otevřenými kurzy, mají motivaci zapsat se na danou školu.

V souvislosti s pandemií covid-19 se říká, že urychlila nástup distanční výuky, ale je to pravda? Jsou-li distanční výuka v nouzovém stavu a běžná distanční výuka dvě různé věci, nemůže jí tedy nouzový stav spíše uškodit, když je distanční výuka navzdory vtipům obecně vnímána jako komplikovaný proces?

Ublížit může mylná generalizace, že distanční výuka je totéž co nouzová distanční výuka. Dobře fungující distanční vzdělávání je komplikovaný proces, který je nesmírně náročný časově i finančně. Velmi dlouho trvá příprava kvalitních distančních materiálů, ucelených online kurzů s promyšleně zařazenými multimediálními prvky, s diskusními fóry, se zadanými interaktivními cvičeními či náročnějšími úkoly. Časově náročné je i vedení těchto kurzů. Nezbytně nutné jsou investice do hardwaru a softwaru, důležité je také to, aby se náročnost kvalitní online výuky projevila v platech vyučujících.

Jak nejlépe zvládnout distanční výuku v nouzovém stavu z pohledu učitele, co je nejdůležitější? Z hlediska učitele je důležité přistupovat k výuce s větším nadhledem a pochopením. Je vhodné nastavit pravidla, nekomplikovat situaci složitými nástroji, nezahlcovat studenty materiály, zůstat s nimi v kontaktu. Důležitá je spolupráce s kolegy. Určitě není dobré sedět u počítače nonstop, udělejme si čas na odpočinek.

A z pohledu studenta?

Pro studenty může být rozhodující, zda si dokáží zorganizovat čas ke studiu. Pokud mají otázky k vyučované

disciplíně, neměli by mít zábrany zeptat se vyučujícího. Je třeba omezit multitasking, věnovat část dne skutečně pouze studiu, neposlouchat při tom hudbu, nesledovat sociální sítě, vypnout mobilní telefon. Je vhodné spolupracovat s ostatními studenty. Odpočívat, ale neodkládat studium na později.

Vy dnes platíte za odborníci na distanční vzdělávání, která své zkušenosti předává například při různých školeních nebo kurzech dalším učitelům. Jaké to je, učit učitele? Jsou všichni online vzdělávání přístupní?

Učit učitele je skvělé, protože většinou mají smysl pro humor, bývají hraví a tvořiví. V kurzech či při školeních učím často učitelky či učitele, kteří se narodili ještě před rokem 1985. Ti patří ke generaci, která vyrůstala v době před internetem. V angličtině jsou označováni termínem „digital immigrants“. Od nich slyším, že s technologickými aspekty studia v online kurzech jim pomáhají jejich děti. Současní studenti prezenčního studia jsou digitálně zdatnější, patří již ke generaci „digital natives“. To, zda člověk má, či nemá blok vůči technologiím, však není dáno výhradně věkem.

Vaše kurzy se před nástupem covidu vlastně konaly online, nebo klasicky kontaktně? Jaká forma vám osobně vyhovovala víc?

Preferuji tzv. blended learning, to znamená kombinaci prezenční výuky a asynchronních online kurzů. Studenty prezenčního studia učím převážně kontaktně, mají však k dispozici i online kurzy v systému pro řízení výuky. Studenty kombinovaného studia vidím za standardní situace dvakrát za semestr, těžiště je pak ve studiu online kurzů. Říká se, že při distančním vzdělávání hrozí riziko „odosobnění“. Nemusí to však platit. Vidíte-li studenty při přednášce dvakrát za semestr, nevíte o jednotlivcích vůbec nic. Jste-li s nimi v kontaktu každý týden, vidíte-li je jednotlivě přistupovat k řešení problémů, diskutovat, řešit autotesty a další dílčí úkoly v kurzu, víte hodně o studentech i o jejich procesu učení.

Když jste v lednu získala ocenění, sešly se pod článkem na facebooku ZČU desítky gratulací. Psali vám kolegové i bývalí studenti, kteří se díky vám stali učiteli. Jaké to pro vás bylo? Měla jste

i vy nějaký pedagogický vzor, kvůli kterému jste se stala učitelkou?

Měla jsem vzor doma, moje maminka byla nadšenou učitelkou matematiky a fyziky. Na učitele jsem měla štěstí. Paní profesorka francouzštiny na gymnáziu Danuše Bělohávková ovlivnila nejen mě, ale celé generace studentů. Ceny ministra školství si velice vážím a mám z ní radost, tou další cenou pak pro mě byla četba gratulací mých bývalých i současných studentů. V jedné z nich se píše, že jsem rebelka. To je určitě pravda. Jenom rebel může obhajovat distanční výuku v době, kdy si na ni všichni stěžují.

Co vzkázat učitelům i studentům ZČU, kteří vyhlíží akademický rok 2021/2022 s tím, že snad už nebude tak netradiční, jako je ten aktuální?

Nevíme, jak dlouho tahle náročná doba bude trvat. Berme ji ale jako výzvu naučit se něco nového. Nejste na to sami. V oddělení Celoživotní a distanční vzdělávání jsme připraveni vám pomoci. ●

PaedDr. Jana Vejvodová, CSc.

Didaktička na katedře českého jazyka a literatury Fakulty pedagogické. V posledních dvaceti letech se zabývá rovněž metodikou e-learningu, pracuje v týmu oddělení koncepce celoživotního a distančního vzdělávání ZČU. Jako tutorka vedla již v letech 2006–2008 tři běhy sedmiměsíčního evropského online kurzu NET-Trainers, ve kterém proškolila vysokoškolské učitele z deseti českých univerzit a vysokých škol v metodice online vzdělávání. Je autorkou i tutorkou mnoha online kurzů, čtyři z nich získaly cenu sdružení EUNIS-CZ (European University Information Systems CZ).

ZČU a Cena ministra školství

Fakulta pedagogická ZČU měla mezi oceněnými ministrem školství svého zástupce už podruhé. Za rok 2019 obdržela cenu didaktička Lucie Rohlíková z oddělení koncepce celoživotního a distančního vzdělávání ZČU a katedry didaktické a výpočetní techniky Fakulty pedagogické ZČU, která se zaměřuje na využívání moderních technologií ve výuce, e-learning a distanční vzdělávání.